

O'QITUVCHI BILAN O'QUVCHILAR O'ZARO MUNOSABATLARINING XORIJIIY PSIXOLOGIYADAGI AHAMIYATI

Dilfuza Uchkunovna Raxmanova

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Psixologiya kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchi va o'qituvchi munosabatlarining xorij psixologiyasida qanday akas etgani haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: Insonga yo'naltirilgan informatika, vizualizatsiya, o'zaro ta'sir dizayni, interaktivlik, vizual vakillar, murakkab bilish, vazifa va faoliyat, inson-axborot o'zaro ta'sir, vizual fikrlash, kognitiv vositalar, harakat.

ЗНАЧЕНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ УЧИТЕЛЯ И УЧЕНИКА В ЗАРУБЕЖНОЙ ПСИХОЛОГИИ

Дильфуза Учкуновна Рахманова

*Чирчикский государственный педагогический университет
преподаватель кафедры психологии*

Аннотаця: В данной статье рассмотрено, как взаимоотношения ученика и учителя отражаются в зарубежной психологии.

Ключевые слова: человекоцентрированная информатика, визуализация, интерактивный дизайн, интерактивность, визуальные представления, сложное познание, задача и деятельность, человеко-информационное взаимодействие, визуальное мышление, когнитивные средства, действие.

THE IMPORTANCE OF TEACHER-STUDENT INTERACTION IN FOREIGN PSYCHOLOGY

Dilfuza Uchkunovna Rakhmanova

Chirchik State Pedagogical University Teacher of the Department of Psychology

Abstract: This article describes how student-teacher relationships are reflected in foreign psychology.

Keywords: Human-centered informatics, visualization, interaction design, interactivity, visual representations, complex cognition, task and activity, human-information interaction, visual thinking, cognitive tools, action.

Xorij psixologiyasida o'qituvchi bilan o'quvchilar o'zaro munosabatlari muammosini o'rganishga yo'naltirilgan ilmiy-tadqiqotlarni o'rganar ekanmiz, ularning aksariyatida o'quvchi shaxsining to'laqonli shakllanishida o'qituvchi bilan o'quvchi munosabatlarining o'ziga xos psixologik xususiyatlarini e'tiborga olish zarurligini alohida qayd etadilar.

Jumladan, R. Plomin va X. Xermanslarning (1997) ilmiy tahlillariga ko'ra, aslida shaxsning barkamol shakllanishi uchta asosiy omil ta'siri bilan belgilanadi:

1) Shaxsda mavjud bo'lgan biologik imkoniyatlar – bunda odamlarning o'zaro munosabatlari jarayonlariga temperament tipining ta'siri nazarda tutiladi.

2) Shaxsning sub'ektiv, ya'ni psixologik imkoniyatlar jarayonining strategiyasini tuzadi; o'zaro munosabatga kirishishni shaxsan o'zi tanlaydi hamda ijtimoiy turmushda ularni to'ldiradi va takomillashtiradi.

3) Shaxslararo munosabatlar jarayoni – bu munosabatlar va shaxsning ijtimoiy – madaniy, ma'naviy – axloqiy shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy-madaniy muhit shaxslararo munosabatlar uchun bosh mexanizm sifatida shaxsning shakllanishini ta'minlaydi. Ammo uchala omil ham o'zaro uzviy bog'liqlikda bir-biriga ta'sir etadi. Bu uzviyliksiz shaxsning barkamol taraqqiyoti yuzaga kelmaydi [3].

ISHNING MAQSADI

Adabiyotlar bilan ishlash, manbalarni o'rganish va ma'lumotlar tahlili orqali o'qituvchi bilan o'quvchilar o'zaro munosabatlarining xorijiy psixologiyadagi o'rni masalalarini yoritishdan iborat.

QO'LLANILGAN USULLAR

Adabiyotlar bilan ishlash va nazariy tahlil.

Olingan natijalar muhokamasi. Psixoanalitik J. Laid (1965) va K. Rodgerslarning (1961) fikricha, dastavval bolaning oilada ota-onasi bilan shaxslararo munosabatlarida emotsional va kognitiv rivojlanish shakllanadi. Shaxsda shakllanayotgan ichki tayyorgarlik uning keyingi taraqqiyoti uchun muhim ahamiyatga ega. Shaxs o'zining ichki dunyosini "fenomenologik davolash" davomida namoyon qila boradi. Shaxslararo munosabatlar jarayoni uchun ahamiyatli bo'lgan odamlarning shaxsga munosabati kutilmasi – "Men" konsepsiyasi va intrapsixik mojaro yuzaga keladi. Bunda emotsional munosabatlar shakllanishi natijasida shaxs o'ziga hamda narsa va hodisalarga jamiyatdagi boshqa odamlarning nazari bilan qarashga o'rganadi [3]. Bu keyingi munosabatlarni tashkil etishda ahamiyatli hisoblanadi.

A. Banduraning (1997) tadqiqotlariga ko'ra, shaxslararo munosabatlar jarayonida asta-sekin ijtimoiy-kognitiv yondashuv asosida shaxsda ichki standart va o'zini-o'zi boshqarishga nisbatan qobiliyat namoyon bo'la boradi. Natijada, hamkorlik faoliyati jarayonida o'qituvchilar, ota-onalar va tengdoshlari o'quvchining imkoniyatlarini o'rgangan holda unga aqliy salohiyatini faollashtirish, shaxsiy standartini shakllantirish, o'z qobiliyatlarini tekshirib ko'rish va o'zini namoyon qilishga yordam berishlari lozim [3].

M. Shouning (1971) ta'kidlashicha, hamkorlikning eng muhim tarkiblaridan biri – guruhda qaror topgan birdamlik muhitidir. Birdamlik bor guruhda uning

a'zolari bir-birini qo'llab-quvvatlaydilar, unda bir xillik hukm suradi, ular har doim birgalikda, o'zaro yordam berishga tayyor hamda guruhning talablari va qiziqishlariga sodiq bo'ladilar. Birdamlikka asoslangan guruh a'zolari bajonidil birga yig'ilishadi, kengashadi va ular uchun dolzarb masalalarni faol muhokama qilishadi. Ular o'z guruhlarining ishlariga emotsional holda kirishib ketishadi va muvaffaqiyatlaridan quvonishadi, muvaffaqiyatsizlikdan esa qayg'urishadi. Birdamlik guruhi muhiti jamoaga alohida yuksak axloqiylik baxsh etib turadi [2].

Tajribalarning ko'rsatishicha, hamkorlik jarayonida uchraydigan eng muhim xususiyatlardan yana biri – bu konformizm va bo'ysunuvchanlikdir. Bo'ysunuvchanlikni o'rganish maqsadida psixologik tadqiqotlar o'tkazilgan bo'lib, ulardan eng muhimi Saloman Ashning (1956) izlanishlaridir. Uning ta'kidlashicha, konformizm va bo'ysunuvchanlik o'ziga-o'zi baho berish deb atalgan psixologik hodisa bilan chamcharchas bog'liqdir. O'ziga yuqori baho beradigan o'quvchilar guruh talablariga bo'ysunishga kamroq moyildirlar, o'ziga-o'zi past baho beradigan va o'z imkoniyatlariga uncha ishonmaydigan o'quvchilar esa guruh ta'siriga ko'proq duchor bo'lar ekanlar [2].

V.M. Bexterev va V.M. Myasishevlarning [30] tadqiqotlari natijalariga ko'ra, shaxs – o'zaro hamkorlik va boshqalar bilan munosabatning mahsuli sifatida namoyon bo'lib, u bunday hamkorlik va munosabatlar sub'ektlarining qiziqish darajasini, hayajon kuchini, hohish yoki extiyojini tavsiflaydi hamda ularning xulq-atvorida, xatti-harakatida, kechinmalarida vujudga keladi. Shaxsning munosabatlari hamkorlikda turli darajadagi faollik, tanlovchanlik hamda ijobiy yoki salbiy tomonlari bilan aks etadi. Mazkur omillarni e'tiborga olish esa hamkorlik faoliyatini samarali tashkil etishni ta'minlaydi.

XULOSA

Shunday qilib, xorijiy va rus psixologlari o'qituvchi-o'quvchi munosabatining ayrim qirralarini ochib bergan. Ma'lumki, ta'lim-tarbiya jarayoni har bir xalqning milliy, madaniy, an'anaviy va hududiy xususiyatlari bilan ham ajralib turadi. Bu omillarni inobatga olmagan holda tadqiqotlar bir yoqlama bo'lishidan tashqari, qo'lga kiritilgan natijalar ham ishonchsiz bo'lib qoladi. Shuning uchun, biz ta'lim-tarbiya jarayonida o'qituvchi-o'quvchi munosabatining buyuk ajdodlarimizning asarlaridagi talqinini ko'rib chiqamiz. Ma'lum ma'noda aytish mumkinki, bu holat yuqorida zikr qilingan fandagi bo'shliqni to'ldirish, ya'ni o'qituvchi-o'quvchi munosabatining milliy-hududiy jabhalarini o'rganish imkoniyatini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Alimjanovna T.G. Professional motivation of students and their psychological features //European research. – 2018. – №. 1 (35). – C. 75-78.
2. Baratov Sh.R. O'quvchi shaxsini o'rganish usullari. – Toshkent, 1995.- 56 b.
3. Shoyimova Sh.S. Muloqot psixologiyasi, O'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent. 2017 y. 136 bet

4. Uchkunovna, Raxmanova Difuza. Buyuk ajdodlarimiz ta'limotida sog'lom avlodni tarbiyalash. "PEDAGOG" 1.2 (2022): 186-190.

5. Бойко В.В. Общение и взаимовлияние в процессе воспитания // Сов. Педагогика. 1989.- № 2 – С. 65 – 70.

6. Грищенко Л.А. Дети, не оправдывающие ожиданий. – Свердловск: Издат.-во. Урал. Ун-та. – 1991. – 64 с.

7. Мирзаева Ш. Р., Шорустамова М. Волевые качества личности студента и их развитие // Colloquium-journal. – Голопристанський міськрайонний центр зайнятості, 2022. – №. 11 (134). – С. 35-38. <https://cyberleninka.ru/article/n/volevye-kachestva-lichnosti-studenta-i-ih-razvitie>

8. Мирзаева Ш.Р., Шойимова Ш.С., Мирзаева Н.А. Ўқитишда таълим олувчиларнинг интеллектуал қобилиятларини аниқлаш ва индивидуал ёндашувни ташкил этиш муаммолари // “Халқаро ҳамкорлик ва инновациялар – тиббий таълим ислохотларининг асосидир” Республика ўқув-услугий конференцияси ТошПТИ, 2018 йил 28 декабрь, 136-140 бетлар.

9. Шойимова Ш.С., Исаходжаева С.Д. Касбий – педагогик мулоқотнинг ўзига хос хусусиятлари. Интернаука №7-2 (89), часть 2, 2019 г. С 82-83.